

kommer over ét udi uno tertio og er bygt på et fundament, som er atheismus og sadducæismus«.

Karl Nielsen benytter dette citat til at placere Laurids Axelsen i ortodoksiens lejr med rod i 1600-tallet; men derudover søger han ikke at knytte an til hverken kirkehistorie eller trolddomsforskning, selv om de spændende indførsler måske nok kunne have givet anledning til det.

Enhver, der har haft fingrene dybt nede i et tilsvarende materiale, er sikkert blevet grebet af den forunderlige blanding af på den ene side nærvær og stofflighed og på den anden side afstand og undren, som datidens sprog fremkalder. For at tage et eksempel fra s. 52 i Karl Nielsens bog: »Denne knægt gik siden og drev på Lerkenfeld som et klovløst nød i år og dag og gik imidlertid ikke til alters. Drog også omsider derfra og fik ingen afløsning, hvoraf er at se, hvad tugt og disciplin der holdes på sådanne steder«.

Karl Nielsen øser af sådanne citater med rund hånd, og det gør i høj grad hans bog læseværdig. Han gengiver stort set alle udførlige og maleriske kommentarer fra dagbogen – og derudover er der en rigdom af citater fra kirkebogen. Om kirkebogen er lige så udtømmende benyttet som dagbogen, har jeg dog ikke undersøgt.

Karl Nielsen kæder citaterne sammen med en velskrevet tekst, der indimellem søger at illustrere Den Store Historie gennem verden i Ulbølle. Vi får således kommenteret den unge enevælde gennem blandt andet Laurids Axelsens levende beskrivelse af matrikuleringen i 1683 og hans kommentarer til Danske Lov samme år. Men der er altså først og fremmest tale om »illustrationer« – det er ikke Karl Nielsens ambition at bruge livet i Vester- og Østerbølle til at diskutere og udfordre opfattelser, forestillinger og begreber i forskningen.

Dermed forbliver fortællingen om

Laurids Axelsen og hans verden snæver lokalhistorie. Set i dette lys er det blevet en på mange måder ganske vellykket bog. Man kan dog ikke lade være med at ærgre sig lidt over, at Karl Nielsen ikke har følt sig fristet af det spændende materiale til at skrue ambitionsniveauet op. Alene forekomsten af dagbogen og karakteren af dens optegnelser burde nok have været en diskussion værd. Og derudover kunne f.eks. de mange sager fra fortrinsvis kirkebøgerne godt have dannet udgangspunkt for diskussioner af fødslers ægthed, trolovelse og skriftemål. Nu må man håbe, at Karl Nielsens bog vil tjene som inspirationskilde for andre forskere med en interesse i sådanne diskussioner.

Hans Henrik Appel

Alf R. Bjørcke: *Norwegische Kättersöhne als königliche Dragoner. Eine Abhandlung über den Dragonerdienst in Norwegen und die Grenz-wache in Schleswig-Holstein 1758-1762*. Kieler Werkstücke, Reihe A, Bd. 20. (Peter Lang, 1999). 226 s., 79 DM.

Denne bog er skrevet af en entusiast, som i sin alderdom har føjet historisk forfattervirksomhed til en lang række andre aktiviteter gennem livet – blandt andet som gaucho, ingeniørstuderende, krigspilot, reserveofficer og forretningsmand. Forfatteren er altså ikke udlært i det historiske håndværk, og det kan mærkes i en rigelig mængde små og store skønhedspletter: uklar problemstilling, uunderbyggede postulater, uklare henvisninger, ufuldstændig litteraturliste, irrelevante digressioner, misforståelser, gentagelser og selvmodsigelser.

Emnet for bogen er, som titlen angiver, de norske dragoners deltagelse i den hær, som blev opstillet 1758-62 i Holsten, først som led i den dansk-franske alliancepolitik, siden i forventning om et

angreb fra Rusland, som den danske stat dog i sidste øjeblik blev skånet for, da zar Peter III blev styrtet af sin hustru Katarina. Der savnes ikke tidligere fremstillinger af de norske, udskevne dragoners historie i dansketiden. Hæren i Holsten og felttoget ind i Mecklenburg er også behandlet af førende danske militærhistorikere. Selve det aspekt, som bogen her tager op, har dog ikke før været genstand for en separat afhandling.

Bogen er dog hverken værdiløs eller irrelevant, selv om arbejdet ganske ofte er af tvivlsom kvalitet og sider af emnet er dækket af andre fremstillinger. Dele af værket hviler på forfatterens egen gennemgang af primært kildemateriale, som i vid udstrækning citeres i teksten eller i de omfattende bilag. Her kan man finde interessant stof om en række emner. Et af disse emner er mobiliseringsprocessen i Norge, som gennemgås minutøst. Som udgangspunkt blev der trukket lod om, hvilke dragoner der

skulle drage afsted, men de først udvalgte kunne erstattes af andre, hvis de var særligt nødvendige i landbruget eller belastede med forsørgerforpligtelser. Det medførte – som man kunne vente – en forskydning af styrkens sammensætning mod yngre folk og mod en større andel tjenestekarle og husmænd i forhold til bondesønner. Et andet emne, hvor der fremlægges interessant nyt stof, er kriminaliteten i det udsendte korps. Her bemærker man blandt andet de konsekvent store forskelle mellem krigsrettens domme efter loven og de reelle straffe, efter at den kongelige nåde havde gjort sig gældende, og man bemærker de meget store – men til dels dårligt forklarede – forskelle i kriminalitet mellem de forskellige dele af hæren. Hvis man interesserer sig for samspillet mellem militæret og samfundet i 1700-tallets oldenborgske stat, er der altså noget at hente.

Gunner Lind

DET 19. ÅRHUNDREDE

Torsten Friis: *Slavekrigen i Jylland. Historien om Danmarks mærkeligste krig*. (Landbohistorisk Selskab, 1998). 224 s., 198 kr.

Bogen er en sober fremstilling af den såkaldte slavekrig i foråret 1848. Mobiliseringen af store dele af Jylland alene som følge af rygter om, at rendsborgske tugthusfanger («slaver») var undsluppet under oprøret i Slesvig-Holsten og drog hærgende op gennem Jylland, er en spændende historie. Det hidtidige hovedværk om disse begivenheder, Lønborg Friis' bog *Den Jydske Slavekrig* fra 1898, har dermed fået en tiltrængt efterfølger. I de forløbne 100 år er der

føjet mange lokalhistoriske detailstudier om denne »krig« til vor viden. Det er Torsten Friis' store fortjeneste at have indsamlet det efterhånden store materiale og sammenskrevet det til en velskrevne og engageret bog.

Kenn Tarbensen

Claus Bjørn: *Kampen om Grundloven*. (Fremad, 1999). 136 s., 198 kr.

Claus Bjørn og Christian Larsen (udg.): *Men meest talte vi om Landboeforholdene. Thorkild Christian Dahls dagbog fra Den grundlovgivende Rigsforsamling 1848-49*. (Landbohistorisk Selskab og Moesgård Museum, 1999). 119 s., 120 kr.